

brændt sammen med Præstegaarden i 1621 — desuden brændte ogsaa en Bondegaard, der i den Anledning fik bevilget 1 Aars Fritagelse for Landgilde (6. Sept. 1621, Kanc. Brevb.). Den Præstegaard, som brændte i 1621, var dog næppe gammel, for det vides, at hele Haraldsted By var gaaet op i Luer i 1588 (Kanc. Brevb. 27. Marts 1588). Men „Kongens Hus“ er altsaa en ny Institution, ingen direkte Fortsættelse af en middelalderlig Kongsgaard.

„Kongens Hus“ laa ved Kongevejen. Det var en Vej, som oprindelig var bygget til Kongens personlige Brug, og at han holdt stærkt Hævd over den, ses af en Missive af 16. November 1622 til Lensmændene i Ringsted, Sorø og Antvorskov om i deres Len at optage alle Fjælene af Broerne paa Kongens egen Vej mellem Antvorskov Slot og Harrested, da det ikke er nogen Alfarvej, og ikke lade dem komme paa igen, før Kongen selv giver Ordre dertil (Kanc. Brevb.). En mere effektiv Maade at standse Trafikken paa kunde næppe tænkes.

Det ser ud til, at Forbindelsen fra Haraldsted østpaa er af nyere Dato, for 24. November 1626 faar Mogens Pax, Lensmand paa Roskildegaard¹⁾, Ordre til at give Bønderne i Lenet Tilhold om at lave Kongen en Vej mellem Harrested og Roskilde og lade den lave saa godt som muligt. (Kanc. Brevb.)

I Lensregnskabet 1646—47 omtales det, at der paa Harrested Mark blev opført 2 Huse paa ialt 24 Bindingsfag ved Kgl. Majestæts Vej, hvori skulde bo

1) Haraldsted Bønder laa iøvrigt tidligere under Roskildegaards Len, men henlagdes 16. Marts 1585 under Ringstedklosters Len. (Kanc. Brevb.).

4 Harrested Folk, som skulde have Indseende med Kgl. Majestæts Vej. Alle Regnskaberne for Opførelsen af disse Vejmandshuse foreligger. De blev bygget af Tømrer Jens Liusholt i Slagelse og Mikkel Tømmermand i Tjæreby — altsaa ikke stedlige Haandværkere — og de fik 8 Vindueskarmer, hver med 4 „Slagvinduer“, det vil sige Vinduer til at lukke op, og de fik 8 Halvdøre. Husene, der ikke var lige store, det ene 20 og det andet 4 Fag, blev tækket med Langhalm, hvortil medgik halvniende Læs, som leveredes af Lensmanden paa Ringstedkloster. Særlig komfortable Bygninger har det næppe været.

En ganske livlig Trafik af kongelige Personer foregik ad Kongevejen, og Kongens Hus i Haraldsted nævnes ofte i Lensregnskaberne som „Bedested“. Vi skal anføre nogle Prøver fra Lensregnskaberne for 1640 og 1641.

1640. 25. Juni.

Der Fru Wibeche¹⁾ rejste igennem Harrested med hindes medhaffuende opvarter, leget offuer om Natten. Lamb $1\frac{1}{2}$, Høns $3\frac{1}{2}$.

1640. 22. Juli.

Der kgl. May. (o: Kongelig Majestæt) rejste till Kiøbenhaffn. Lam $1\frac{1}{2}$, Høns 10.

1) Fru Wibeke er identisk med Kong Chr. d. 4. Frille, Vibeke Kruse, der fødte ham Sønnen Ulrik Chr. Gyldenløve, Kongens Yndlingssøn, og en Datter, senere gift med Grev Ahlefeldt. — Vibeke Kruse døde samme Aar som Kongen.

1640. 3. August.

Der kgl. May. rejste igiennem Harrested forspist:
Fisk 1 Oll, Høns $1\frac{1}{2}$.

1640. 19. November.

4 Roskilde Vognheste som hafve agget Hans kgl. Mayestet til Harrested — Havre $3\frac{1}{2}$ Skæpper.

4 Roskilde Postheste som hafde agget Grev Waldemar och hans medhaffuende. Havre $3\frac{1}{2}$ Skæpper.

1640. 11. December.

Fire Heste for Frue Wibeches Vogn som agget hinder sielff — Havre $3\frac{1}{2}$ Skæpper.

4 Roskilde Heste som haffuer agget Ulrik Christian. Havre 4 Skæpper.

1640. 14. Marts.

2 Antvorschouff Vognheste som haffuer agget Kong. May til Harrested. Havre $1\frac{1}{2}$ Skæpper.

1641. 17. Juli.

Blef forspist udi Harrested der Hans Mayestet rejste til Kjøbenhavn, fordrucket — 5 Kander tysk Øll, Kanden 10 Skil. 5 Potter Vin — Potten 14 Skil.

1641. 29. Juli.

Der Frue Wibeche rejste igennem Harrested. — Høns $1\frac{1}{2}$.

1641. 9. August.

Da hans førstelige Naade Prinsen rejste fra Antvorskouf til Kjøbenhavn — Tysk Øll 5 Kander, Kanden 10 Skil. 5 Potter Vin — Potten 14 Skil., giffuet for Krebs og Ellridtser (en Slags Fisk) $\frac{1}{2}$ Ort.

1641. 29. Oktober.

Der hans Mayestæt kom fra Holstein och rejste til Kiøbenhaffn bleff fordrucket 8 Kander Tydsk Øl. 5 Potter Win.

1641. 11. December.

2 Roskilde Postvogns Heste som haffde agget Doctor Fabritzius¹⁾ — Havre 1½ Skæpper.

Som man ser, har her ret ofte været kongeligt Besøg; de kongelige har indtaget Maaltider eller nydt Forfriskninger, ligesom Hestene har faaet deres Foder; kun sjældnere har der været Tale om Overnatning. Alle Udgifterne er afholdt af Lensmanden i Ringsted, der vel har sørget for at have Spisekammer og Kælder i Haraldsted forsynet samt draget Omsorg for, at der fandtes Havre til Hestene.

Der lappes ogsaa stadig paa „Kongens Hus“ i Haraldsted. I 1646 blev der lavet en ny Vindeltrappe „op til Kongens Hus“ og sammesteds repareret paa Taget over Svalen.

I 1648 er der blevet bygget nyt Køkken paa 4 Fag; til Loftet medgik 4 Tylt Fyrrebrædder og 300 Søm, og Regningen fra Tømreren, denne Gang Adser Petersen i Torp, omfatter endvidere en ny Køkkendør og 4 Vindueskarme, hvoraf den ene havde Vindue til at lukke op.

Men helt tilfredsstillende for de kongelige Her-skaber har det ikke været, og Lensmanden, Jørgen Seefeldt Christoffersen, den lærde Bogsamler, hvis

1) Doctor Jac. Fabritius blev 1637 Livlæge hos Chr. IV. Han døde her 1652.

Bibliotek Svenskerne senere tog som Krigsbytte, har sikkert ogsaa følt sig lidt beskæmmet over, at han ikke kunde byde paa noget bedre. Med saadanne Følelser har han formodentlig skrevet følgende Brev til Kongens øverste Sekretær, Erik Kragh til Bramminge¹⁾:

Kiere Erik Krag, synderlig gode Ven, nest min venlig Hilsen, Taksigelse och ald tjenstvillighed forarsages Jeg hermed hannem att molestere, venligen bedendis Jeg derpaa maatte faa Kongl. May'sts naadigste milde Suar, som Jeg allerunderdanigst er forventendis anlangende den bygning i Haraldsted.

I. Efterdi Kongl. May'st vill haffue sit gemach i det ny Hus ud mod Byen och derfor vill haffue Køchenet paa et andet Sted, icke saa nær ved samme gemack (som nu er ordinerit efter den Højlofflige sal. Herres mening til Borgestue) som det nu er, da vill Køchenet flyttis och anordnis i den anden ende aff porthuset, som nu er stalden. Och dermed haffuer mand da ingen Stald, thi Stalden kand icke heller være saa nær Hans Kongl. May'sts gemach. Huorfor mig siunes att da vill være fornøden, et andet Porthus att lade bygge, fra Kierkegaarden och ned till gaden, huor der kand giøris en Stald. Och da sette end it tabulat (o: Etage) paa det porthus som nu staar, huori Hans kongl. May'st Sengekammer kand bliffue. Och da vil der afbrydis tvende Fag aff Prestens forlade (fordi Plätzen falder ellers for Sneffver) som hannem da vill bevilgis tømmer til at bygge igien med paa itt andet Sted. (Jeg mener

1) Brevet findes i Rigsarkivet, Top. Saml. paa Papir. 1654.

undertømmer aff fodstøkker, stolper, ti fyrtømmer kand hand faa til Kiøbs och derfor faar att forskaffue sig dett self). Nu vid Jeg icke huad Hans kongl. Majst. naadigste villie herom kand være, saavel som om att lade sette fem Fag Hus til dett gamle Konghus for att bygge Platzen ind och faa logementer noch. Jeg haffuer fortøvet hermed indtil nu at spørge mig for, formedelst mand haffuer altid ført tidinge hid fra Kiøbinghahn, att Hans kongl May'st hafde en Rejse for her igennem ad Jutland och Holsten och formente da best paa Stedet det at kunde vise och faa best resolution och Suar derpaa, naar Hans May'st var self nærværendis paa samme Steder. Mens nu gaar Tiden och huad tømmer som feldis skall, kand icke gafnligen længer med opholdis indtil i første kommedis Nede (gl. Udtryk for „Maanen i Næ“) och tilmed er dette noget anderledis end som tilforn betænkt och affgiven var, huorpaa vil giøris ny ofverslag, om det ellers saaledis skal forfærdigis. Beder derfor att Erik Krag ville vell giøre og fly mig herpaa noget godt Suar.

II. Saa haffuer ald min forhaabning verit att vor Herre skulde vild vnndt os vinterføre, eftersom ellers andre Aaringer hafuer undertiden verit. Mens (vi) endnu aldellis intet vinterføre haft hafuer, frygter ochsaa, eftersom det sig ochsaa lader anse att vi ej heller faar dett i Aar och derfor de nødvendige materialier iche kand samle, som er Tagsten, mursten, kalk och fyrtømmer, deller och andet saadant som fra Ladestederne ved Søsiderne, eller Købstederne skall hentes, som i saa besværlig ond vej icke muligt er foruden Bøndernes fordervelse nu at bringe tilsammen. Saa jeg frygter att skulle herved fortiene Unaade ligesom det var min forsømmelse att det icke er allerede til-

sammen bragt. Beder derfor paa det venligste, att Erik Krag heri vill ochsaa paa mine Vegne gjøre underdanigst baade erinnering och undskyldning. Lehnnet er lidit, Bønderne som til Closteret høre ere faa i comparationer mod andre Lehn paa begge sider. „Durchtog“ (Gennemrejse) och Eckerne (Ægtkørsel) ere her lige saa store och mange som paa andre (Jeg taler intet om de Lehn huor saadanne Durchtog och Eckerne ej falde) Lehn ved Landevejen ligge. Och naar Februarius er forbi och Bonden skal pløje och siden følger strax Saatiden paa, saa Jeg icke seer huorledis jeg skal komme vel til Rette med denne bygning. Hafde Jeg haft gott vinterføre, hafde intet skuld manqverit paa saavit jeg burde heri att gjøre til Hans May'st tjeneste, sed ultra posse nemo obligatur (o: ingen er forpligtet udover sin Evne). Och maatte det heri ansees, ville Jeg æstimere mig lyksalig. Vil hermed haffue Erik Krag med alt kiert haffuende Gud allmechtigste befalet.

Ringsted Kloster, d. 1. Febr 1654.

Jørgen Seefeldt Christoffersen.

Forventende it gott Suar. iterum vale (o: farvel igen).

Udenpaa Brevet skrevet:

Erlig och velbiurdige Mand Erik Krag til Bramminge, kongl May'sts Offuerste Secreterer. Min synderlig gode Ven venlig tilskreffuet.

Nogen skriftlig Ordre fra Kongen til Ringstedlensmanden om Iværksættelsen af Byggearbejder er ikke funden, men Lensmanden kan jo have erfaret Hans Majestæts Ønske ved et af Kongens ikke sjældne Besøg i Haraldsted.

I 1654 og 1655 blev der bygget meget om paa Kongens Hus, det fik en betydelig Udvidelse. Gulandsk Tømmer blev hentet i Køge, 10 og 12 Alens Tømmer, og 5000 Mursten blev tilkørt fra Sorø Kloster, medens man fandt 1000 gamle Tagsten paa Ringsted Kloster „som er tagen aff Husene i Lade-gaarden“.

Det ser ud til, at man har bygget det foreslaaede nye Porthus, derimod ikke de 5 Fag, som skulde forbinde det med det gamle Kongens Hus og derved „bygge Pladsen ind“, som det hedder i Jørgen Seefeldts Brev.

Murerarbejdet blev udført af Niels Tammesen i Allindemagle og af Jørgen Murmester i Ringsted. Paa det nye Hus blev Grunden sat af Kampesten, udspækket med Kalk, og iøvrigt synes Huset at have været grundmuret. Der blev indrettet et Gemak, som iøvrigt blev delt ved et Skillerum, der blev indrettet to Sengekammere, hver med sit „Lillehus“¹⁾, — Lillehusene siges udtrykkeligt at være grundmurede — og desuden var der en Forstue. Væggene var kalkede, og Gulvet formodentlig af Mursten; det blev i hvert Fald lagt af en Murer. Der blev indsat 4 Dørkarme og 8 Vindueskarme i Bygningen, og det ene „Lillehus“ blev forsynet med en kostbar Laas, ligesom der kom Laas for Yerdøren. Bygningen fik 52 nye Vinduer, formentlig Ruder, som leveredes af Glarmester Reiner Hansen ved Sorø, og der omtales 120 Vinduesstænger til at sætte paa Vinduerne og fir-kantede Stænger til at hæfte i Vindueskarmene, det

1) „Lillehus“, ogsaa ofte kaldet „Hemmeligheden“, svarede til Nutidens Toiletter.

er ikke helt klart, om det her drejer sig om Sikringer mod Indbrud eller Blyindfatninger.

Stort har Huset ikke været; Tømmeret er kun 10 og 12 Alen langt, og de forbrugte Materialmængder er beskedne. Samtidig er foretaget Reparationer paa det gamle Kongens Hus. Det gamle „Lillehus“, som nok var skrøbeligt, blev stivet af med et Jernanker om Hjørnet. Paa det gamle Kongens Hus var der en Svalegang, det var den, der blev repareret i 1646, og den kræver bestandig Reparationer. Der blev 1656 lavet et „Sprinkelværk“ (o: Stakit) for 7 Væggerum (o: Fag) Hus, og det ser ud til at Stakittet har fortsat ad Trappen ned til Jorden. Tækkemanden Poul Hansen i Sandby tækkede med Langhalm en Svale, som staar inde i og uden for 9 Væggerum Hus — det kunde se ud til, at der var Svale paa begge Sider af Bygningen. Snedker og Tømmermand Adzer Pedersen i Ringstedtorp gjorde en ny Svale med Kvist ovenover og forbedrede Trinene i den gamle Vindeltrappe.

Taget var Halm — der medgik 2 Læs Langhalm i 1654 og 3 Læs i 1655 — og det blev syet med Halmsimer, som blev snoede af Jens Pedersen i Ringsted — der ser ud til at have medgaaet 300 Favne Halmsimer til Fastsyning af hvert Læs Langhalm. Tagstenene ser ud til at have været brugt til „Render“ samt til Overdækning af 2 Fag nybygget Hus, maaske „Lillehuset“.

Der omtales nødtørftige Reparationer i Stalden, hvor bl. a. Døren og Krybberne blev fornyet tillige med Understanderne; formodentlig har Kongens Heste været Krybbebidere. Derimod sker der ikke noget med Køkkenet.

Vi slutter med at meddele lidt — med Lensregnskaberne som Kilde — om nogle af de Gæster, der i 1650'erne aflagde Besøg i Kongens Hus i Haraldsted. Det er af Interesse at se, at Præsten nu optræder som Vært paa Lensmandens Vegne. At Kongen under Ophold i Haraldsted ogsaa har betragtet sig som Præstens Gæst, tør næsten sluttet af, at et fra Haraldsted i 1646 udstedt Kongebrev er dateret Haraldsted Præstegaard og ikke som man muligt kunde have ventet, Vort Hus i Haraldsted. Præsten aflægger overfor Lensmanden Regnskab for Fortæring i Forbindelse med de kongelige Besøg, og vi ser, at der efterhaanden sjældnere bliver Tale om egentlig Bespisning. Man maa derfor gaa ud fra, at Gæsterne selv har medbragt Maden, som formentlig er blevet tilberedt i det Køkken, som fandtes i Kongens Hus. Præstens Leverancer har derfor hovedsagelig bestaaet i Øl og andre Drikkevarer, Fourage og Lys. Den mange Gange nævnte Frederik Jensen Busk var Sognepræst i Haraldsted i Aarene 1640—58; han kalder sig undertiden ogsaa Frederik Jensen Skov. Det ses ikke, at han har oppebaaret nogen Løn for sin Stilling som Vært i Kongens Hus, men han har muligvis tjent lidt paa Leverancerne og lejlighedsvis selv faaet et Glas med. Han har ogsaa nu og da kunnet afsætte nogle af de Fisk, han fangede i sine Ruser i Haraldsted Sø, hvor Fiskerirettighederne i 17. Aarh. var forpagtet af Sognepræsten. Vi anfører i tilfældig Orden nogle af de mange Gæster.

1654. 24. Maj

rejste hans fyrstelige Naade Printzen til Judland med sit Følge og laa i Harrested om Natten. De

fik til deres Trachtement hos Hr. Friederich, Præsten samme Sted, $1\frac{1}{2}$ Tdr. Øl for 7 Daler og lius for $1\frac{1}{2}$ Mark.

1654. 13. Oktober.

Da Landgreff Friederich Fritz af Hessen rejste til Sverrig, laa han i Harrested om Natten og bekom til sig og sine Folk Trachtement hos Hr. Friederich samme Steds Øl for 3 Daler och lius for $1\frac{1}{2}$ Mark.

Samme Tid giffuet Jacob Kræmmer i Ringsted for 23 Potter Win som iligemaade til Greffuens trachtement er forbrugt. Potten 12 Skilling.

1655. 4. September

kom Printzen her til Harrested der han rejste of-fuer til Fyn att hyldis. Holt Middagsmaaltid her met sitt Folk. Bekom til disses traktement Øll for halv-fjerde Daler.

1655. 27. September

der Printzen kom her til Harrested tilbage igien och holt Middagsmaaltid her med sit Folk, bekom til dieres traktement Øll for halvtredie Daler.

Frederik Jensen Busk.

1655. 16. August

kom Hertzog Ernst Gynter her til Harrested om Aftenen met nogle aff sin comitat (o: Følge) och folk och holt Afftens Maaltid her. Och om Andendagen kom her flere af hans Folk och holt her Middagsmaaltid. Bekom til dieres tractement Øll for trej Daler.

Noch for lius to Mark.

Frederik Jensen Busk.

1655. 15. August

kom her till Harrested thii af Førstindens Folk aff Lynenborg och bekom Middagsmaaltid her. For enhver en Mark, er 10 Mark, noch Øll for trej Mark.

1655. 20. August

kom Førstinden aff Lynenborg met hendes comitat her till Harrested og holt Middagsmaaltid och bekom de till dieres tractement Øll for trej Daler.

Frederik Jensen Busk.

1655. 6. Juni

der Hans Printzelige Naade holt Middagmaaltid her i Harrested met sit Folk bekom de till diers tractement to Tønder Øl, derfor sex Daler.

Frederik Jensen Skov.

1653. 2. November.

der hans førstelige Naade Hertug Ernst Gynther rejste igiennem Harrested och til Kjøbenhaffen er fordrucket Vin 10 Potter, som er kjøbt hos Claus Pouelsen i Ringsted och giffuet hannem for Potten 12 Sk. er = 1 Rdl. 1 Ort.

1653. 3. November

ankom Anderchouff (o: Antvorskov) Postvogns Kudsk som agede Dronningens Hoffmesterinde til Harrested.

1654. 18. Februar

giffuet Hr Frederich i Harrested for adskillige Forretninger, som er giort d. 5. 23. 24. September och den 1. November 1653 da hans Kgl. Majestæt

er rejst frem og tilbage igiennem Harrested saavel som Dronningens Broder och Hertug Ernst Gynther Penge 7 Rdl. $\frac{1}{2}$ Ort och 4 Skilling.

11. Marts.

Giffuet Hr. Frederich for 1 Td. Øll som er drucket da Hertug Ernst Gynter rejste igiennem Harrested Penge $\frac{1}{2}$ Rdl $\frac{1}{2}$ Ort 7 $\frac{1}{2}$ Skil.

30. Marty 1654.

Giffuet hannem for 1 Td. Øl fire Daler och Lius for 1 Daler som er medgaaet da Hoffmesterinden rejste igiennem Harrested och till Kiøbenhafn och strax tilbage igien med kgl. Majestæts Børn och medhafuende Folck er Efter Beviis 3 Rdl $\frac{1}{2}$ Ort 8 Skil.

Anno 1652 dend 26. May

Da Kongl. May. rejste fra Kjøbenhavn och til Kolding til Kgl. May Heste Havre 1 Tønde. och samme Tid bleff Kjøbt hos Claus Pouelsen i Ringsted som til Hofftienernes Maaltid bleff forbrugt Vin 15 Potter à 12 Skil.

Er giffuet Kgl May. Hunde till Brød efter Marschalkens Bevis — 1 $\frac{1}{2}$ Mark.

1652 dend 2. August

Ankom tvende Anderschows Postvogns Kudsker som agde Kgl. May. Hoff Prædikant till Harrested.

Præsten Hr. Frederik Jensen Busks Kvitteringer.

Fortegnelse paa Fortæringen herudi Harrested der velb. Hoffmarschalk var her med sit Medfølgende

Comitat 18 Personer d. 6. August som bekom Mad om Aftenen och siden Frokost om Morgen.

Tilsammen 6 Dl. noch for Øl — 2 Dl. 2 Mark.

1652 dend 1. August.

Først var velbaarne Hoffmesterinden her med 8 Jomfruer og 9 Piger.

Desligeste velb. Bjørn Kaas och en anden Tydske Hermand. Foruden dennem 30 andre Personer, er til sammen 50 Personer, hver et Maaltid Mad à 1 Mark slett — er 12 Dl. 2 Mark.

Bleff fortæret $\frac{1}{2}$ Tønde Øl — 4 Dl. 4 Brød til Hundene à $\frac{1}{2}$ Mark er 1 Daler. Strøelse til 22 Heste 2 Dal. 2 Mark.

1653 den 18. och 19. Februar

da Hans May. var her med sit Følge bekom de 2 Tønder Øll — 8 Daler. Noch lius for 1 Daler.

Kongens Hus, der som vi har set blev bygget i Chr. IV.s Tid, havde sikkert sin Glansperiode under Chr. IV og Fr. III. I de fattige Tider, som fulgte efter Svenskekrigene, er det formodentlig gaaet i Forfald og af den Grund blevet mindre egnet til sit Formaal, hvorfor man i Chr. V.s Tid har besluttet sig til at nedrive det. Nogen Pragtbygning har det aldrig været, men det brogede Liv, som udfoldede sig der under de kongelige Besøg, har dog paa en egen Maade bidraget til at kaste Glans over Stedet, og det er sikkert blevet følt som et stort Tab for Byen, da Kongens Hus omsider blev revet ned.